

ŞİİRİMİZDE HAZAN

Vedat Ali TOK¹

*Ne lâle zamanı ne de devr-i gül
Bir tatlı hayâlin sonudur eylül
Gül solar da, diner nağme-i bülbül
Bir tatlı hayâlin sonudur eylül
Vedat Ali TOK*

Pembe hayallerle ayakların yere basmadığı bahar ve uçarı yaz aylarından sonra ayakların tekrar gerçeklerle temas etmeye başladığı ilk aydır eylül...

Mevsimlerin insan hayatıyla benzer yönleri vardır. Çocuklukta, gençlikte insan hep hayal kurar, “şöyle yapsam, böyle yapsam..” şeklinde. Yaz mevsimi insanın olgunluk dönemine benzer. Bu dönemde birtakım düşüncelerini gerçekleştirmeye çalışır. Sonbahar ise artık kışın yaklaştığı, yani yolun sonunun görüldüğü mevsimdir. Sıkıntılar, dertler bu dönemde başlar. Bu yüzden güz, hüznün mevsimidir. Bir başka deyişle “ağır ağır çıkılan merdivende eteklerin güneş rengi bir yığın yaprak”la dolduğu bir mevsimdir hazan...Bahardan ve yazdan sonra gelen hüznün...

Hazan ve **hüzün** çiledaş iki kelime. Hep birbirlerini çağrıştırırlar. İnsana hayatın ölümlü oluşunu hatırlatır, bir ders verir âdeta.

“**Hazan ömrün bekâsı olmadığından alâmetdür**” der Zâtî. Yine de hazan yapraklarının yerlere dökülmesini kâh yıldızların yere inmesiyle, kâh bu yaprakları rengi dolayısıyla **altına** benzeterek yeryüzünün **Kârûn**’dan farkının kalmadığına işaret eder:

**Kara yer bağda görünmez oldu saru yaprakdan
Kıyâmet kopdu san encüm döküldü tâk-ı ezrâkdan**

**Şu denlü la’l ile yâkût u zer tahsil idüpdür kim
Zemînün farkı yok Kârûn ile Hâce Mezellâkdan**

Dîvân şiirinde baharla ilgili binlerce beyit, yüzlerce gazel, kasîde olmasına rağmen, hazanla ilgili olanları çok azdır. Çünkü şair sonbahara yaklaşmak istemez. Âdeta kaçır hazandan. Çünkü hazana hep solgun renkler hâkimdir. Tıpkı, sevdiğine kavuşamayan âşığın, çektiği ıstıraptan dolayı sararan yüzü gibidir hazan.

Baharın zıddıdır sonbahar. Tabiatdaki yeşillik bitmiş; gülzara yahut çemene ayak seyri seyrekleşmiştir. Ortalık sararan, hatta biraz yakıcı yaz güneşinin iyice kızıla çaldığı gazellerle dolmuştur. Şairde bu manzara neyistânî çağrıştırır:

Ten-i zerdümde her tîrûn olal’dan kana müstağrak

Neyistândur ki peydâ eyledi fasl-ı hazân âteş (Hayâlî Bey)

Sevgilinin attığı kirpik okları, sarı benizli âşiğa saplandığı için kana bulanmıştır. Öyle ki bu oklar hazanda sarıdan kırmızıya dönen kamışlığa benzer.

Dîvân Edebiyatında şair hazan mevsimini tasvir ederken doğrudan değil de onu birtakım sembollere, mecazlara büründürür. Aslında anlatmak istediği mevsim değil, kendi hâlet-i rûhîyesi veya kafasında kurguladığı düşünce ve hayalleridir. Nitekim Bâkî bir

¹ Eski Türk Edebiyatı ABD Uzmanı, Kayseri Lisesi TDE Öğrt. vedatali.tok@gmail.com

gazelinde tasavvuf terimlerini ve tasavvuf öğretisini sonbahar tasvirleriyle verir. Gazelin dış görünüşü ise tamamen güz manzarasını tasvir eder:

**Nâm ü nişâne kalmadı fasl-ı bahârdan
Düşdü çemende berk-i dıraht i'tibârdan**

**Eşcâr-ı bâğ hırka-i tecrîde girdiler
Bâd-ı hazân çemende el aldı çenârdan**

**Her yaneden ayağına altun akup gelür
Eşcâr-ı bâğ himmet umar cûy-bârdan**

Dîvân Edebiyatında hazan ile ilgili yazılan şiirlerin azlığı, bu edebiyata mensup sanatçıların gerçeklerden kaçma temayülü ile izah edilebilir. Dîvân Edebiyatından sonraki dönemlerde baharın yanında hazanla ilgili şiirlere de yer verilmiştir. Hatta onun hüznünde bile ayrı bir zevk ve güzellik bulanlar olmuş. Bu durum, biraz da Türk şiiri için hakikati kabullenme, gerçeğe yaklaşma, gerçekle yaşayabilme düşüncesinin kuvvetlendiği şekilde izah edilebilir.

Yahya Kemâl, eski şiir geleneğini sürdüren bir şair olduğu için sonbahar hakkındaki düşünceleri, öncekilerden pek farklı değildir. “Hazan” gazelindeki

**Hazan ki durmadan evrâkı sû-be-sû dökülür
Hazinesinden eteklerle reng ü bû dökülür**

Beytinde sonbaharda ağaç yapraklarının sürekli renk ve koku döktüğüne; yaprakların renkleri dolayısıyla da hazineye benzediğine işaret ederek, meselâ Zâtî’den pek farklı bir şey düşünmez: “Mevsimler” şiirinde ise sonbaharla ilgili duygularını şöyle dile getirir:

**Kopar sonbahar tellerinden
Derinden, derinden, derinden
Biten yazla başlar keder mûsikîsi**

**Bu sahillerin seslenir her yerinden
Derinden, derinden, derinden
Hazin günlerin derbeder mûsikîsi**

“Eylül Sonu” şiirinde sonbaharın, insan ömrünün son demlerine benzeyişi vurgulanır:

**Günler kısaldı Kanlıca’nın ihtiyarları
Bir bir hatırlamakta geçen sonbaharları**

“Sonbahar” şiirinde bu ilişki daha güzel teşbih ve istiarelerle tasvir edilir.

**Fânî ömür biter bir uzun sonbahar olur
Yaprak, çiçek ve kuş dağılır, târümâr olur.
Mevsim boyunca kendini hissettirir vedâ;
Artık bu dağdağayla uğuldar deniz ve dağ.
Yazdan kalan ne varsa olurken haşır neşir;
Günler hazinleşir, geceler uhrevîleşir;
Teşrinlerin bu hüznü geçer tâ iliklere.
Anlar ki yolcu, yol görünür serviliklere.**

...

**Yaprak nasıl düşerse akıp kaybolan suya,
Rûh öyle yollanır uyanılmaz bir uykuya,
Duymaz bu anda taş gibi kalbinde bir sızı;
Fark etmez anne toprak ölüm mâceramızı.**

Ş. Nihal Başar, sonbaharda dallarda kalan son yaprakları görünce, onları “son ümide sarılmış” insanlar gibi tasavvur eder, yere düştükleri zaman toprağın onları tahrip edeceğini düşünür ve kendi ruhunun onlar için bir sığınak ve mezar olmasını ister:

**Bir dalda son ümmîde sarılmış kuru yaprak
Âvâre-i hasret uçuyorken
Âh olsa bütün rûhum ona melce ve medfen
Heyhât, alıyor sîne-i tahrîbine toprak!**

Ş. Nihal sonbahardaki tabiatın durumunu “hasta” olarak niteler ve ona bir teselli şiiri okumayı düşünür:

**Yalnız uçan evrâk-ı perîşânın enîni
Âh, anlıyorum derdini ey hasta tabiat.**

...

**Bilmem acaba rûhunun âlâmı geçer mi?
Rûhumla okursam sana bir şi'r-i tesellî...**

M. Faik Ozansoy “Hazana Vedâ” şiirinde Sonbaharı özlenesi bir mevsim gibi düşünür. Kendi ruhuyla güller arasında bir bağ kurarak yaz’ın işkencesinden dolayı güzü bir kurtarıcı olarak görür:

**Güller ki bütün mevsim usanmış kanamaktan,
Güller ki, bakıp yollara, beklerdi hazânı;
Güller gibi aylarca hayâl ettim, uzaktan,
Yaprakların altın gibi savrulduğu ânı...**

Ayhan Hünalp, sonbaharı, şairlere verdiği hüznü ilham mevsimi telâkki eder:

**Ağaçlardan birer birer yapraklar dökülür
Mevsim sonbahar, aylardan eylül
Söğüt dallarında şiirler uyur
Boğaziçi şarkılı bir sükûna bürünür
Mevsim sonbahar, aylardan eylül**

Y. Nabi Nayır “Sonbahar” şiirinde yazın bitmesiyle sevdiğinden ayrılışın aynı zamana geldiğinden, sonbahara da ayrılık mevsimi gözüyle bakıyor:

**Artık donuk bir cam var mavi gökler yerinde.
Güneşi benden çalan o sıcak bakışlardır,
Ve yazı o götürdü mutlak beraberinde.**

**En güzel rüyaların bile bir sonu vardır:
Bir bahar rüzgârından alarak bir sabah hız
Mevsimlerin ömrünü yaşamıştı aşkımız.
Onu şimdi kaybettim ve şimdi sonbahardır.**

K. Aydın Erdem eylül gözyaşıyla özdeşleştirir “Eylül” şiirinde:

**Eylül, gözyaşıdır kirpiklerimde biriken
Zamanlı zamansız eylülüm oluyorsun**

Eylül hepten hüznün demek değildir. O da kendine has birtakım güzellikleri taşır hüsnünde. Hele insan, Yahya Akengin’in dediği gibi, unutamayacağı birtakım hâtıraları eylülde yaşamışsa niçin göz ardı edilsin eylül:

**Ben hatırlarım hep, hatırlamalı insan
Yârdan ayrılışların yürekte yeşerttiği duaları
Öyle başladığını ölümsüz efsanelerin
İlklere kadar işler hâtırası mevsimlerin
Lâkin eylüllerinki biraz daha derin...**

Her ne kadar şair gönlü, genellikle eylülde yana olmasa da, o da hayatımızın bir güzelliğidir. Hani derler ya her şey zıddı ile kâimdir. Hazan ve kış olmasa, baharın ve yazın güzelliğini kim idrak edebilirdi?

İlâhî her mevsimin rûhumuza tâze cân verir

*Lâkin ilkbaharın özge heyecân verir
Gam mı sonbaharda sararacak yapraklar
Nasılsa her mahluk kendi hazânında cân verir
Vedat Ali TOK*